

[Ur *Kommunist* nr 15]

Kapitalet för 'folket'

Följande artikel är först och främst en kritisk granskning av den i början av 1970-talet publicerade svenska nyöversättning av Marx' *Kapitalet* och som sådan är den ganska invändningsfri. Den nöjer sig dock inte med detta, utan gör också en del politiska tolkningar av *Kapitalet*, som är mer kontroversiella – detta gäller främst bilagan ("Den politiska betydelsen av begreppet 'framträda' ") – där artikelförfattarnas sympati för den s k "kapitallogiska" skolan är tydlig. Detta utsattes senare också för kritik (i *Kommunist* nr 17) *, men vi anser att själva recensionen, som upptar större delen av artikeln, av så stort värde att vi nu publicerar den utan kritiken.

För en annan kritisk recension, se Per Meurlings [Kände Marx till professor Ohlin?](#)

Martin Fahlgren (marxistarkivet) 2008-11-05

Gång på gång har revolutionärer tvingats att återerövra den marxistiska teorin. För Lenin gällde det att tränga bakom Andra Internationalens ekonomistiskt deformerade marxism, gå tillbaka till källorna och rekonstruera Marx tänkande i dess helhet. På samma sätt gäller det för dagens revolutionärer att återerövra den marxistiska teorin efter decennier av vanställning och förflockning. Det är ett arbete som redan påbörjats och som måste föras vidare. Som ett led i det arbetet publicerar vi här en artikel som pekar på *Kapitalet*-översättningens brister och dess politiska innebörd. Granskningen är inte fullständig, men trots det visar den på så grava fel i översättningen, att det måste sägas vara en angelägen uppgift att fullfölja de två kamraternas påbörjade granskning. Kanske skulle en sådan granskning leda fram till ett så förödande resultat för översättningen, att en nyöversättning aktualiserades.

Artikeln behandlar emellertid inte enbart själva översättningen utan den diskuterar också en del viktiga frågor som väckts av felöversättningarna. Detta gäller framförallt bilagan om begreppet "framträda". Det är ett avsnitt som antyder, för såväl den marxistiska teorin som den revolutionära praktiken, viktiga frågeställningar.

Artikeln är viktig, den är inget akademiskt spetsfunderi, eftersom den ger en vägledning för kamrater vid en läsning av *Kapitalet*.

Nu har nyligen tredje bandet av *Kapitalet* kommit ut på svenska med översättning av Ruth Bohman och med fackgranskning av Bo Gustavsson. Man kan inte annat än glädjas åt en fullständig utgivning av *Kapitalet* på svenska med allt vad det betyder för en revolutionär politik och för bekämpandet av den teorilöshet, som är så dominerande inom den svenska vänstern. Eller har vi kanske gått på en nit? Är det bara tredje delen av SKP-trilogin "Kapitalet för folket" som äntligen har kommit ut för att legitimera den egna ideologin och politiken?

När vi upptäckte några allvarliga fel i den svenska översättningen av andra bandet gjorde vi en noggrann kontroll av ett par kapitel i både första och andra bandet. Vi fann då inte bara enstaka slarvfel utan hela system av fel. Inte bara "svåra" ord och meningar som var överhoppade utan också fel (system av fel), som praktiskt taget omöjliggör en förståelse av Marx varuanalys och av den dialektiska metoden. De kapitel som vi gått igenom har

* Se [Tidskriften KOMMUNIST om kapitalistisk kristeori](#), artikeln "Till kritiken av det nya 'tyskeriet'"

igenomsnitt ett eller ett par fel per sida och på ett par sidor saknas nära på korrekt översatta meningar.

Den engelska utgåvan (Progress Publisher, Moscow 1967) som vi samtidigt jämförde med överensstämde i allt med den tyska utgåvan (Dietz Verlag, Berlin 1972). Det är alltså inte så att man i andra länder brukar tillåta "variationer" i översättningen, för att man på ett "bättre" sätt ska kunna förmedla "det väsentliga" i Kapitalet. Sändlers gamla översättning från 1930 är genomgående mer korrekt än Bohmans nya översättning, men dess språk är ju inte vad man brukar använda sig av idag.

Några exempel på grova felöversättningar

"arbetskraft" förvandlas till "arbete (sid 24 Band 1) "dagspris" förvandlas till "dagsvärde" (sid 30 Band II)

"produktionssätt" förvandlas till "produktion" (sid 137 Band II)

"varucirkulation" förvandlas till "varuproduktion" (sid 428 Band II)

"samhällelig" förvandlas till "konventionell" (sid 39 Band I)

"genom produktionens naturvuxna form" förvandlas till "den spontana utvecklingen av produktionen", (sid 432 Band II)

"värdets föremålsighet", alltså dess existens som föremål, förvandlas till "värdets beständighet" (sid 42 Band I)

"mindre" förvandlas till "större" (sid 36 Band I) "dyraste" förvandlas till "billigaste" (sid 318 Band II)

"kan utgöra betingelserna för produkternas rumsförändring, deras verkliga rörelse" förvandlas till "kan medföra att produkterna byter plats och transporteras" (sid.135 Band II)

"Den ökar den del av det levande och det förföremålsrigade (vergegenständlicher, i engelska utg. "materialiserade") samhälleliga arbetet" förvandlas till oigenkännlighet. Förutom att de flesta begrepp i de omkringliggande meningarna förändras slopas begrepp som "levande arbete" och "förföremålsrigat arbete" (sid 137 Band II)

"reproducerar" förvandlas till "upprätthåller" (sid 33 Band II)

"emedan det är inneboende i cirkulationen själv" förvandlas till "emedan det redan existerade då kretsloppet började" (sid 31 Band II)

"tillskott av arbete" förvandlas till det marxistiska begreppet "merarbete" (sid 27 Band II)

"stå gentemot" förvandlas till "i förhållande till" (sid 33 Band II) eller stryks helt och hållet (sid 32 Band II) eller till "framträder... i förhållande till" (sid 31 Band II)

"När därför transportindustrin ... framträder som cirkulationskostnadernas orsak, så ändrar denna speciella framträdelseform ingenting i sak" förvandlas till "Om därför transportväsendet... kan synas förorsaka cirkulationskostnader, så ändrar denna speciella företeelseform ingenting i sak" (sid 136 Band II)

"framträder i det enskilda kapitalet" förvandlas till "sker med varje enskilt kapital" (sid 427 Band II)

Genomgående vad gäller dessa exempel reduceras de marxistiska begreppen till vardagliga termer, begreppen töms på sitt innehåll, eller i vissa fall förvanskas meningarna så att de får motsatt innehåll jämfört med den ursprungliga skrivningen. "framträder" förvandlas till det tillfälliga "kan synas" eller till vad som verkliga "sker". Man skiljer inte på det tänkta och

det verkliga. Framställningen rensas från den ”svåra” dialektiken, men vi ska senare se att dessa ”förenklningar” inte gör marxismen mer lättbegriplig.

Begreppet ”framträda” uttrycker en rörelse från väsendet till skenet, till det omedelbart upplevda, och detta omedelbart upplevda kan inte reduceras till något tillfälligt utan är bestämt av väsendet. Skenet är hur väsendets mångfald framträder med nödvändighet.

Typiskt är också hur alla processuella sidor nonchaleras. ”Framträda” blir vanligtvis ”uppträda” och därmed försvinner också själva rörelsen. Men som sagt översätts ”framträda” med högst varierande ord, och liknande försök att ”variera” texten för att göra den mer ”lättläst”, förekommer också vad gäller andra begrepp. Det tycks som om översättarna gick och bar på ett tjugotal ”synonymer” som dom gärna ville använda sig av. Men vad är det för vetenskapligt arbete om man bortser från begreppens representation i ord? Även om enskilda meningar blir mer ”lättlästa”, blir naturligtvis hela sammanhanget totalt obegripligt.

Ett exempel från varuanalysen i första bandet

När Marx analyserar varan får vi (läsarna) följa med i den process, vars resultat är kunskap om varan. Detta innebär att framställningen följer den processuella utvecklingen som analysen genomgår. Marx beskriver hur varan framträder för agenterna, samtidigt som han utgående från skenet närmar sig väsendet, och därmed kunskapen i en konstruktionsprocess. Detta får inte uppfattas, som om kunskapen endast bestod i att veta hur väsendet är, utan samtidigt hur *det framträder*. Denna kunskap kan endast förmedlas i konstruktionen av väsendet genom skenet.

Denna konstruktion går aldrig att genomföra, om man inte klart åtskiljer det som framträder, från det som i analysens gång kommer att visa sig som väsen. Just denna skillnad har konsekvent förfuskats i Bohmans översättning, där analysens gång har förvandlats till en enda samtidighet. Marx metod har besparats läsaren. Vi ska visa vad vi menar med ett par exempel.

”Varan är till att börja med (zunächst, i förstone) ett yttre föremål, ett ting, som genom sina egenskaper tillfredsställer mänskliga behov av något slag.” (sid 31, Band I). Bohman översätter ”zunächst” med ”först och främst” och på nästa sida med ”framförallt”, som om frågan gällde hur varan vanligtvis uppträder. Istället vill Marx visa att vid analysens början, alltså för var och en som bara betraktar en vara och inte än har underkastat den en vetenskaplig analys, framträder varan med nödvändighet som ett ting.

Med detta visar Marx att den vanliga agenten, som går och handlar i en affär, är underkastad skenet. Han tror sig köpa ett ting, men ”köper” ett samhälleligt förhållande. Å andra sidan visar Marx samtidigt på analysens gång från det skenbara tinget till det samhälleliga förhållandet.

På sidan 34 (”men först och främst”), visar Marx åter på denna rörelse, fast den motsatta vägen, från väsen till sken, men för Bohman är det bara fråga om samtidighet och vanligtvis förekommande.

Kapitalet-översättningen är inte opolitiskt

Om man inte förstår denna rörelse, inte förstår skenets framträdande ur väsendet, kan man naturligtvis inte heller förstå hur medvetandet bestäms av dom specifika ekonomiska (ideologiska och politiska) förhållanden som råder. Man fattar över huvud taget ingenting om klassens motsägelsefulla medvetande. Klassernas förhållande till varandra ses då som bestämda av de olika klassernas objektiva ekonomiska intressen och av de bestämda maktpositioner som de ekonomiska förhållandena ger dessa klasser. Att olika klassers ställning i produktionen bestämmer deras medvetande och möjligheterna av hur deras

medvetande kan förändras kan dessa marxtolkare över huvud taget inte se. Vem som ställer upp vid revolutionen blir för dem till en fråga om vem som skulle tjäna lite extra på ett tänkt socialistiskt samhälle. Huvudmotsättningen i samhället förvandlas till en motsättning mellan de rika makthavarna och resten, mellan monopolkapitalet och det mångskiftande "folket".

Denna huvudmotsättning är å ena sidan ett uttryck för att begreppet "framträda" inte finns för dessa marxtolkare, men å andra sidan framträder klasskampen från skrivbordets högar med data just som en kamp mellan objektiva intressen, mellan de rika makthavarna och folket. Strategin blir för dem en fråga om den ena eller andra parten har objektivt intresse av en revolution. De kan inte se hur det objektiva intresset kan förvandlas till ett subjektivt handlande.

En utplaning av den marxistiska teorin

Begreppet "framträda" kan alltså hjälpa en att förstå klassens generella medvetande, dess bestämda *motsägelsefyllda karaktär*. Det kan också hjälpa en att förstå olika skikt och grupper bestämda medvetande. (Se bilaga.) Det betyder att om man ska kunna förstå olika grupper konkreta, rika medvetande, vilket utgör en betingelse för att man ska kunna utveckla en konkret revolutionär politik, måste man lämna "det tillfälliga" och gå till mångfalden av bestämningar, till det tänkt konkreta, som ger gruppen dess bestämda karaktär. Man måste lämna de enkla bestämningarna för dess mångfald, lämna de abstrakta begreppen för de alltmer konkreta, för i annat fall tvingas man pendla mellan en abstrakt syn, som inte förstår verkligheten som något rikt och motsägelsefyllt och en empirisk syn, ett "sunt förnuft", som bara rör sig på ytan. Politiken kommer att pendla mellan vänster och högeropportunist efter känt mönster.

När våra marxtolkare översätter en "allmän process", alltså en process som uppträder på en abstrakt nivå, men "en vanlig process", alltså med det vardagliga, "vanligtvis förekommande" (sid 26 Band II), fattar man varken frågan om *abstraktsnivåer eller distinktionen mellan det tänkta och det verkliga*. Samma gäller det tidigare exemplet från varuanalysen, och det finns även ett flertal andra exempel där översättarna helt klart har nonchalerat de talrika bestämningar som Marx använder, för att förklara den sammansatta rörelse som kapitalets process trots allt utgör. Det finns ingen anledning att översätta en "akt" inom ett stadium med "stadium" rätt och slätt, kretsloppsprocess med kretslopp (båda exemplen sid 25, Band II) eller produktivkraft med produktivitet.¹ På detta vis förloras en mängd bestämningar. *Teorin planas ut*. Den tenderar att förvandlas till ett "abstrakt plan", till en mängd principer, medan det konkreta identifieras med det verkliga, "det konkreta planet". De "abstrakta principerna" kommer då i sig att ge len konkreta verkligheten. Förklaringar av hur allting hänger ihop, de inre sambanden, förvandlas till enkla orsakssamband, där det orsakade isoleras från dess orsak. Samhällets livsprocesser skiljs åt, Detta "orsakstänkande" är en ren kastrering av marxismen.

När Marx skriver "slår om till betingelser för" (sid 432 Band II) eller "kan utgöra betingelser för" (sid 135 Band II) förvandlas det till ett direkt orsakssamband, till "kan medföra". Samma sak när Marx skriver "dvs den inom transportindustrin tillagda produktionsprocessen" förvandlas det till "vilket utgör motiveringen för transportväsendets produktionsprocess". (Sid 136 Band II)

¹ I andra bandet är "arbetets produktivkraft" vanligtvis översatt med "arbetets produktivitet". Denna "variation" är helt omarxistisk, eftersom man därmed reducerar "produktivkraft" till något linjärt.

I den tyska utgåvans sakregister jämföras "arbetets produktivitet" med "arbetets produktivkraft", vilket kan ha förvillat översättarna. Vad vi funnit är emellertid att Marx "variationer" inte är tillfälligheter.

KOMMUNIST återkommer till statskapitalisternas tolkning av begreppet "produktivkraft", som något linjärt, i samband med att vi tar upp övergångssamhällena.

Denna typ av översättning gör inte texten mer lättläst. Man fattar helt enkelt ingenting, eftersom orsakssambanden är helt och hållet påhittade.

För vem är Kapitalet översatt?

Ett argument för den nya översättningen brukar vara att den är i alla fall mer lättläst än Slanders gamla översättning. Man menar att även om Slanders översättning kanske är mer korrekt så hjälper ju inte det mycket, om man inte fattar vad som står. Men som vi visat är det i många fall en illusion att Bohmans' översättning skulle vara mer lättläst. Dess kanske mer vardagliga uttryckssätt tömmer istället marxismen på sitt innehåll. Men när Marx ibland knyter an till det vardagliga blir Bohman plötsligt alldeles stel, "Ett hus... ger sig inte av på vandring" skrivs om till "Ett hus... flyttas inte från det ena stället till det andra", och raden nedanför "bomull eller tackjärn sitter och kurar i samma varulager" skrivs om till "kan ligga kvar i samma varulager". (sid 136 Band II).

Den nya översättningen blir ibland också kapitalistens skrivning: "Om det fanns mer produktionsmedel än disponibelt arbete, så skulle de inte mättas med arbete, skulle inte förvandlas till produkter" förvandlas till "Om det tvärtom finns mer produktionsmedel än disponibelt arbete, så kan inte överskottet bearbetas och förvandlas till produkter". (sid 27 Band II)

Att tala i termer av "överskottet bearbetas" är tomt utan social innebörd. Själva arbetet (som något aktivt och levande) "tappas" bort. När förmannen kommer in i verkstaden ser han att karosserna på bandet fortfarande inte är bearbetade, men för arbetaren är dessa karosser, hungrande efter arbete, hans levande arbete. Själva arbetet framträder alltså olika för å ena sidan kapitalet (här: förkroppsligat i förmannen) och för å andra sidan arbetaren. Man vill kanske göra det lättförståeligt för "folket", men av den innehållsrika meningen blir bara en tom fras. Detta kapitalistiska perspektiv rentvår Marx terminologi från en beblandning med verkliga, konkreta människors agerande. Vad som finns gömt i våra marxtolkares skrivning är inte individers karaktärsmasker, utan endast en spöklik process i ett förtingsligt maskineri.

Bilaga: Den politiska betydelsen av begreppet 'framträda'

Nästan hela den övriga vänstern ser den borgerliga ideologins dominans inom arbetarklassen som någon sorts dimma som borgarna sprider. Arbetarklassens motsägelsefyllda medvetande och handlande reduceras till: "Den är inte tillräckligt informerad", vilket resulterar i en hundra procentig satsning på propagandan och en förvandling av den kommunistiska organisationen till en ren propagandaorganisation. Man väntar på den dag då det egna propagandaorganet får samma spridning som Expressen eller den egna skriftserien får samma "fängslande förmåga" som Nick Carter Men, det säger sig självt, vi kan inte konkurrera ut kapitalet på dess egna villkor.

Istället måste vi gå till hur arbetarens motsägelsefulla situation (med nödvändighet) framträder för arbetaren, för dimman som döljer verkligheten för honom är i sista hand inte borgarnas lögn. Vi måste gå till den materiella grunden för arbetarens medvetande.

A ena sidan är arbetaren en "fri" varuförsäljare, kämpande för ett "rättvist" utbyte med kapitalisten, kämpande för en "rättvis" lön. Han framträder för sig själv som mer eller mindre jämlik, som människa rätt och slätt. Men å andra sidan är han reducerad till den vara han tvingas sälja. Han är bara en maskin som smörjs för att den ska gå lugnt och kasseras när den krånglar eller när den helt enkelt är "slut". När rekryterarna muckar kan kapitalets hantlangare (förmän och personalkontor) välja och vraka. Då sitter man löst. Men mot semestern, då folk lägger av, då är de rädda om sina maskiner. Då säger de: "Har det varit hårt idag?" och klappar en på axeln. *Han framträder för sig själv som en vara för "deras" produktion, för*

dem han inte har något till övers för. LÖNEARBETETS DUBBELKARAKTÄR
BESTÄMMER ALLTSÅ ARBETARENS MOTSÄGELSEFULLA MEDVETANDE PÅ
DENNA ABSTRAKTA NIVÅ.

Om man istället går till en mer konkret nivå kan man t ex se att det på ett mindre företag ofta dominerar en patriarkalisk ideologi. Som arbetare tvingas man följa och vörda sin "fader". Man blir ett med företaget – "vi har en order på 7 ton" – för slås företaget ut slås man ut själv. Därför är koncentrationsprocessen en av klassmedvetandets materiella grundvalar. Det är inte utan anledning som arbetarklassens kärna sedan gammalt funnits på de stora verkstadsindustrierna.

När Lenin i "Vad bör göras" förde fram tesen att arbetarna av sig själva inte kunde få annat än ett tradeunionistiskt (fackligt) medvetande och att ett socialistiskt medvetande bara kunde tillföras dem av de socialistiska intellektuella, förstod han inte hur skenet med nödvändighet framträder ur väsendet. Arbetarklassens medvetande reducerades för Lenin till något enkelt, alltså inte motsägelsefullt. Arbetaren reduceras till den "fria" varuförsäljaren som kämpar för ett "rättvist" utbyte. För Lenin framstod därmed den hårdnande klasskampen bara som en marknadsplats för en socialistisk propaganda, för subjektets agerande, medan arbetarklassen reducerades till ett objekt.

Denna tes som Lenin då hade tagit från Kautsky, är egentligen bara ett uttryck för den "rene" intellektuelles praktik. Men trots att denna tes vederlades i revolutionen 1905 i kampformer som direkt uttryckte en revolt mot kapitalet, finns det fortfarande grupper som utan att reflektera ser denna tes som något givet. Men även Lenins tänkande är naturligtvis något motsägelsefullt och utvecklingsbart. (Jämför t ex de direkt motsägande ståndpunkterna på sid 191 i första resp andra delen av Band II *Valda Verk*.²) Senare under det att Lenin läste Hegel gick han t o m så långt att han såg det som omöjligt att förstå Marx utan att ha trängt in i Hegels logik.³ Oberoende av riktigheten i detta är det i vilket fall en självkritik.

Dimman som döljer den verkliga världen för arbetaren kan inte reduceras till en fråga om information. Det är tvärtom så att en förändring av väsendets framträdelseformer är grunden för att informationen ska ha någon betydelse. Det väsentliga här för en revolutionär politik är att fatta att olika kampformer, organisationsformer, löneformer osv producerar sina bestämda former av medvetande.

Exempel I: Lönen framträder för arbetaren, och i synnerhet för ackordsarbetaren som om han fick betalt för sitt arbete, som om det fanns någon "rättvis" lön. "Ju mer han arbetar desto mer betalt". När han jobbar på individuellt ackord förvandlas dessutom var och en till sin egen förman, medan när man jobbar på gruppäckord förvandlas var och en till den andres förman. När däremot arbetaren möter den verkliga förmannen framträder han som det kapitalistiska förtrycket självt förkroppsligat i sig och hans feta mage framträder för arbetaren som hans svett, som hans obetalda arbete. Det är ingen revolutionär politik att säga att löneformen är oväsentlig. Det är bättre att ha jävulen rännande utanför klassen än ha honom i sig själv eller bland sina kompisar.

Exempel II: Facket framträder för arbetaren å ena sidan som hans organisation (som det organisatoriska uttrycket för arbetarens kamp för ett bättre utbyte med kapitalet). Men å andra sidan (som upprätthållare av ett kontrakt) som "domare" i klasskampen, för facket träder in när kapitalet eller arbetarna inte följer det redan uppgjorda kontraktet. Facket framträder som

² Jämför också förordet till samlingsverket "Tolv år", *Lenins kamp mot ekonomisterna*, sid 138-156.

³ "Det är omöjligt att förstå Marx Kapital till fullo, speciellt första kapitlet, utan att noggrant ha studerat och förstått Hegels *Logik*. I konsekvens med detta har ingen av marxisterna förstått Marx på ett halvt århundrade !! "(sid 180, "Philosophical Notebooks", *Collected Works*, band 38)

”staten” som håller igen motsättningarna på den kapitalistiska varuproduktionens villkor. I fackets struktur och funktion, i ”domaren” och ”den ökade jämlikheten”, gömmer i sig reformismen.

Exempel III: De organisationsformer som arbetarna skapar för sin kamp uttrycker å ena sidan en brist hos facket som facklig organisation, men å andra sidan är de alltid det organisatoriska uttrycket för ett uppror mot det kapitalistiska förtrycket, mot att reduceras till en vara. ”Vi är inga maskiner”, var en av parollerna vid LKAB-strejken. Denna kamp har alltså en politisk sida även om den är spontan.

I den hårdnande klasskampen skapar arbetarna organisationsformer för sig som klass (som klass för sig). I Chile förra året skapade arbetarna arbetarråd och distributionsråd för att klara sitt liv och fortsätta sin kamp. I dessa organisationsformer framträder ett nytt samhälle för arbetarna, medan staten framträder som organisatör av ”det andra”, av det kapitalistiska samhället. Det är först i detta läge som kampen inte längre kommer att stå emot det enskilda kapitalet eller emot den kapitalistiska statens speciella former av förtryck utan emot den kapitalistiska staten som sådan. Kampen kommer alltså inte att rikta sig mot staten på grund av partiets proklamationer, däremot är partiet nödvändigt för att samordna kampen.

Vi har försökt att klarlägga hur mångfalden av processer, som arbetaren befinner sig i framträder för arbetaren på ett bestämt sätt. Hur en bestämd grupps virrvarr av föreställningar kan blottläggas som ett bestämt motsägelsefullt medvetande. Det är alltså inget förnekande av skolningen och propagandan, utan en bestämning av dess förutsättningar och begränsningar. Det är ett förkastande av tesen om arbetarklassens medvetande, som, höljt i en dimma, frigöres genom en revolutionär motdima.

Det teoretiska uttrycket för denna tes är förvandlingen av begreppet ”framträda”, till det vardagliga ”hur det tycks vara”. Kritiken av Kapitalet-översättningen är alltså inte en filosofisk fråga, utan en politisk. Äntligen har Kapitalet kommit ut på svenska, men för vem.

WS, OT